

Bileog 8.1a agus Bileog 8.1b

- Roinn an rang i ngrúpaí de bheirteanna agus scaip **Bileog 8.1a** ar gach duine sa rang.
- *An Ghaeltacht – Plé:* Iarr ar gach beirt staidéar a dhéanamh ar an phictiúr agus na ceisteanna ar dheis a phlé le chéile.

Freagraí:

1. Freagraí bunaithe ar thaithí phearsanta na bhfoghlaimeoirí atá i gceist leis an cheist seo.
 2. An Daingean – *The Fort*, Ceann Trá – *Head of the beach*, Dún Chaoin – *Caon's Fort*, Ceann Sléibhe – *Mountain promontory or head*.
 3. I Márta 2005, chuir an tAire Éamon Ó Cuív Acht na Logainmneacha i bhfeidhm a chiallaigh nach raibh cead a thuilleadh logainmneacha Béarla a bheith ar chomharthaí bóthair sa Ghaeltacht. Chuir sé seo fearg ar ghrúpaí áirithe, go háirithe sa Daingean. Níor tugadh seans do mhuintir an Daingin vóta a chaitheamh ar athrú an ainm, agus cheap a lán daoine ansin go ndéanfadh an t-athrú seo damáiste do thurasóireacht an cheantair. Tá tuilleadh eolais le fáil ar an agóid ag <http://www.dinglename.com/dingle.htm>.
- Tabhair tamall ansin do gach beirt a machnamh a dhéanamh ar conas mar atá an Ghaeltacht inniu. Abair leo na nithe seo a leanas a chur san áireamh agus iad ag caint: **na daoine/an timpeallacht/an Ghaeilge/cúrsaí eacnamaíochta/cúrsaí fostaíochta**.
 - *Códmhalartú – Plé:* Cuir triúr nó ceathrar ina suí le chéile agus iarr orthu na ceisteanna 1-4 a phlé le chéile. Tuairimíocht atá i gceist anseo ach is féidir pointí gramadaí a phlé leis na samplaí cainte, mar shampla:
 - 'Is breá liom a bheith ag éisteacht leis an raidió *now and again*' (úsáidtear dobhriathra Béarla go minic sa chaint sa Ghaeilge).
 - 'Tá mé ag dul amach anocht sa *town*' (is minic ainmfhocail Bhéarla sa chaint).
 - '*Actually*, caithfidh mé a rá go bhfuil sé *really* iontach maith' (úsáidtear dobhriathra go minic).
 - 'Tá Síle ag obair le fear *Chilean* agus tá sé an-chliste' (úsáidtear aidiachtaí Béarla sa chaint sa Ghaeilge).
 - 'Bhí mé ag na *matchanna* ar fad i mbliana.' (is minic a chuirtear iolra Gaeilge ar fhocal Béarla).
 - 'Tá Máire ag *babysittáil*/'*Chlearáil* sé na ballaí' (Cuirtear rialacha a bhaineann le briathra sa Ghaeilge i bhfeidhm ar bhriathra Béarla).
 - Roinn an rang i ngrúpaí de bheirteanna arís agus scaip **Bileog 8.1b** ar gach duine sa rang.
 - *An Ghaeltacht agus tithíocht – Léamh:* Téigh siar ar na briathra san aimsir fháistineach sa sliocht leo agus pléigh na rialacha a bhaineann leis an aimsir chéanna leo.

Freagraí:

Tá beart cróga déanta ag an Bhord Pleanála leis na cinntí a ghlac siad le déanaí maidir le trí fhorbairt chonspóideacha a bhí beartaithe i gConamara agus i gCorca Dhuibhne. Tríd is tríd, **caithfear** fáilte a chur roimh na cinntí seo mar go gcuireann siad bonn seasmhach faoi thábhacht na Gaeltachta mar cheantar luachmhar oidhreacht. Cinntí iad a **thabharfaidh** ardú croí d'éinne gur cás leis todhchaí na Gaeilge mar theanga labhartha laethúil.

Rialaigh an Bord Pleanála ar an 22 Aibreán gur cheart go mbeadh coinníollacha teanga ceangailte le forbairtí a bhí beartaithe sna Forbacha agus i mBaile an Fheirtéaraigh. Coinníollacha thar a bheith docht iad seo. **Caithfear** 75% de na tithe i mBaile an Fheirtéaraigh agus 60% de na tithe sna Forbacha a chur ar leataobh do chainteoirí Gaeilge. Critéir teanga Scéim Thithíochta Roinn na Gaeltachta a **bheas** mar shlat tomhais agus ní **bheifear** ábalta na tithe a dhíol nó a ligean amach ar cíos le daoine nach bhfuil an Ghaeilge acu. **Mairfidh** na coinníollacha seo go dtí an 22 Aibreán 2020.

- *An tIarthar agus tithíocht – Fíricí:* Tabhair tamall do gach beirt na bearnaí a líonadh. Pléigh na freagraí leis na foghlaimeoirí nuair atá siad críochnaithe:

Freagraí:

- Tógadh **1/3** de na tithe ar fad atá in Éirinn faoi láthair ón bhliain 1995 ar aghaidh, an chuid is mó díobh seo taobh amuigh de na lárionaid uirbeacha.
- Is teach saoire é teach as gach **8** dteach de na tithe a tógadh ó 1995.
- Tá teach saoire ann do dhuine amháin as gach **20**.
- Má tá an cósta le roinnt idir muintir na hÉireann, tá **0.61**m den chósta ag gach duine sa tír faoi láthair.
- Ní bhaintear úsáid as tithe saoire na tíre seo ach ar feadh **10-20%** den bhliain.
- *An Ghaeltacht agus tithíocht – Plé:* Abair le gach beirt na buntáistí agus míbhuntáistí a bhreacadh síos le chéile. Pléigh na pointí leis an rang iomlán nuair atá siad críochnaithe.

Bileog 8.2a agus Bileog 8.2b

- *An Ghaeilge – Léamh:* Roinn an rang i ngrúpaí de bheirt agus scaip **Bileog 8.2a** ar an rang (3 bhileog ar fad). Iarr ar gach beirt an t-alt a léamh le chéile amach os ard. Abair leo go bhfuil an ghluais ann le cuidiú leo.
- Pléigh an t-alt leis an rang ar fad agus téigh siar ar na focail is deacra.
- *An Ghaeilge – Plé:* Iarr ar na foghlaimeoirí na ceisteanna 1-6 a dhéanamh ina mbeirteanna.
- *An Ghaeilge – An teanga:* Abair le gach beirt na samplaí den bhriathar ‘bí’ a aimsiú in alt deireanach an tsleachta. Ansin pléigh an briathar saor den bhriathar sin sna haimsirí is coitianta.

Freagraí:

Sílim gur féidir. Bhí mise ag múineadh sean-nóis ansin sna scoileanna, bhí mé ag obair i Scoil Lorcáin agus i nGaelscoil Chn na Ré i Sligeach agus bhíodh ranganna sean-nóis agam i gcónaí leis na páistí agus rachadh siad sna comórtais – fleadh an chontae agus chuig an Oireachtas – agus d’éirigh go breá leo agus fuair siad duaiseanna agus bhíodh siad ag canadh le cineál stíl Chonallach agus bhíodh an fhoghraíocht acu agus achan rud. Is cuimhin liom bhí Meaití Joe Shéamais ag déanamh moltóireachta ar chailín amháin de mo chuid, Éabha Nic Mhathúna, agus bhuaigh sí an comórtas faoi chúig bliana déag ar an tsean-nós. Agus seo cailín as Baile Átha Cliath agus bhí Meaití ag cur ceiste uirthi, tá a fhios agat, ‘Cén áit ar fhoghlaim tú do chuid amhrán? Tá stíl Chonallach agat’ – agus bhí, ar ndóigh – agus d’éirigh go maith léi – tháinig sé léi go nádúrtha agus d’fhoghlaim sí sin.

- táthar, bítear, bhíothas, bhítí, beifear, bheifí.
- Táim = aimsir láithreach & Bíim = aimsir ghnáthláithreach
- Is é an briathar ‘bí’ an t-aon bhriathar sa Ghaeilge anois a bhfuil foirmeacha éagsúla aige den aimsir láithreach agus den aimsir ghnáthláithreach. Is ionann an dá fhoirm leis na briathra eile.

- Roinn an rang i ngrúpaí de bheirteanna agus scaip **Bileog 8.2b** ar an rang.
- *An modh coinníollach – Féachaint:* Cuir an sliocht **Des Bishop – An Modh Coinníollach** ar siúl don rang. Tar éis na míre iarr ar gach beirt na ceisteanna 1-2 a dhéanamh le chéile.

Freagraí:**Mol**

mholfainn
mholfá
mholfadh sé/sí
mholfaimis
mholfadh sibh
mholfaidís

mholfaí

Cuir

chuirfinn
chuirfeá
chuirfeadh sé/sí
chuirfimis
chuirfeadh sibh
chuirfidís

chuirfí

Léigh

léifinn
léifeá
léifeadh sé/sí
léifimis
léifidh sibh
léifidís

léifí

Sábháil

shábhálfainn
shábhálfá
shábhálfadh sé/sí
shábhálfaimis
shábhálfadh sibh
shábhálfaidís

shábhálfáí

Ceannaigh

cheannóinn
cheannófá
cheannódh sé/sí
cheannóimis
cheannódh sibh
cheannóidís

cheannófaí

Imir

d'imreoinn
d'imreofá
d'imreodh sé/sí
d'imreois
d'imreodh sibh
d'imreoidís

d'imreofaí

Ceangail

cheanglóinn
cheanglófá
cheanglódh sé/sí
cheanglóimis
cheanglódh sibh
cheanglóidís

cheanglófaí

Foghlaim

d'fhoghlaiméoinn
d'fhoghlaiméofá
d'fhoghlaiméodh sé/sí
d'fhoghlaiméois
d'fhoghlaiméodh sibh
d'fhoghlaiméoidís

d'fhoghlaiméofaí

- *An modh coinníollach – Cluiche:* Tabhair tamall do gach duine sa rang staidéar a dhéanamh ar na briathra sna boscaí. Caithfidh siad a bheith in ann ceisteanna agus freagraí de na briathra a chumadh sa mhodh coinníollach.
- Cuir gach beirt le chéile ansin agus cuirfidh duine amháin den bheirt 25 ceist sa mhodh coinníollach ag úsáid na mbriathra sa bhosca ar an duine eile. Caithfidh an duine eile na freagraí cearta a thabhairt go cruinn ó thaobh na gramadaí de. Mar shampla:
 - An rachfá amach go dtí bialann anocht?
 - Rachainn cinnte, is breá liom dul amach san oíche nó
 - Ní rachainn, ní maith liom ithe i mbialanna.
- Gheobhaidh an duine atá ag freagairt na gceisteanna pointe amháin le haghaidh gach freagra ceart a sholáthraíonn sé.
- Nuair atá na ceisteanna ar fad curtha iarr ar gach beirt ról a mhalartú agus an rud céanna a dhéanamh.

Freagraí:

<p>*Téigh rachainn rachfá rachadh sé/sí rachaimis rachadh sibh rachaidís</p> <p>rachfaí ní rachainn an rachfá?</p>	<p>*Ith d'íosfainn d'íosfá d'íosfadh sé/sí d'íosfaimis d'íosfadh sibh d'íosfaidís</p> <p>d'íosfaí ní íosfainn an íosfá?</p>	<p>Dún dhúnfainn dhúnfá dhúnfadh sé/sí dhúnfaimis dhúnfadh sibh dhúnfaidís</p> <p>dhúnfaí ní dhúnfainn an ndúnfá?</p>	<p>*Faigh gheobhainn gheofá gheobhadh sé/sí gheobhaimis gheobhadh sibh gheobhaidís</p> <p>gheofaí ní bhfaighinn an bhfaighfeá?</p>	<p>Taispeáin thaispeánfainn thaispeánfá thaispeánfadh sé/sí thaispeánfaimis thaispeánfadh sibh thaispeánfaidís</p> <p>thaispeánfaí ní thaispeánfainn an dtaispeánfaidís?</p>
<p>Ullmhaigh d'ullmhóinn d'ullmhófá d'ullmhódh sé/sí d'ullmhóimis d'ullmhódh sibh d'ullmhóidís</p> <p>d'ullmhófaí ní ullmhóinn an ullmhódh sí?</p>	<p>*Tabhair thabharfainn thabharfá thabharfadh sé/sí thabharfaimis thabharfadh sibh thabharfaidís</p> <p>thabharfaí ní thabharfainn an dtabharfá?</p>	<p>*Tar thiocfainn thiocfá thiocfadh sé/sí thiocfaimis thiocfadh sibh thiocfaidís</p> <p>thiocfaí ní thiocfainn an dtiocfaí?</p>	<p>Sábháil shábhálfainn shábhálfá shábhálfadh sé/sí shábhálfaimis shábhálfadh sibh shábhálfaidís</p> <p>shábhálfaí ní shábhálfainn an sábhálfainn?</p>	<p>Ól d'ólfainn d'ólfá d'ólfadh sé/sí d'ólfaimis d'ólfadh sibh d'ólfaidís</p> <p>d'ólfaí ní ólfainn an ólfá?</p>
<p>Imigh d'imeoinn d'imeofá d'imeodh sé/sí d'imeoimis d'imeodh sibh d'imeoidís</p> <p>d'imeofaí ní imeoinn an imeodh sé?</p>	<p>Glan ghlanfainn ghlanfá ghlanfadh sé/sí ghlanfaimis ghlanfadh sibh ghlanfaidís</p> <p>ghlanfaí ní ghlanfainn an nglanfaidís?</p>	<p>*Abair déarfainn déarfá déarfadh sé/sí déarfaimis déarfadh sibh déarfaidís</p> <p>déarfaí ní déarfainn an ndéarfaidís?</p>	<p>Bailigh bhaileoinn bhaileofá bhaileodh sé/sí bhaileoimis bhaileodh sibh bhaileoidís</p> <p>bhaileofaí ní bhaileoinn an mbaileofá?</p>	<p>*Clois chloisfinn chloisfeá chloisfeadh sé/sí chloisfimis chloisfeadh sibh chloifidís</p> <p>chloisfí ní chloisfinn an gcloisfeadh siad?</p>

<p>Cosain chosnóinn chosnófá chosnódh sé/sí chosnóimis chosnódh sibh chosnóidís chosnófaí ní chosnóinn an gcosnóinn?</p>	<p>*Feic d'fheicfinn d'fheicfeá d'fheicfeadh sé/sí d'fheicfimis d'fheicfeadh sibh d'fheicfidís</p> <p>d'fheicfí ní fheicfinn an bhfeicfeá?</p>	<p>Freastail d'fhreastalóinn d'fhreastalófá d'fhreastalódh sé/sí d'fhreastalóimis d'fhreastalódh sibh d'fhreastalóidís</p> <p>d'fhreastalófaí ní fhreastalóinn an bhfreastalófá?</p>	<p>Buail bhuailfinn bhuailfeá bhuailfeadh sé/sí bhuailfimis bhuailfeadh sibh bhuailfidís</p> <p>bhuailfí ní bhuailfinn an mbuailfimis?</p>	<p>Tóg thógfainn thógfá thógfadh sé/sí thógfaimis thógfadh sibh thógfaidís</p> <p>thógfaí ní thógfainn an dtógfadh sé?</p>
<p>*Bí bheinn bheifeá bheadh sé/sí bheimis bheadh sibh bheidís</p> <p>bheiff ní bheinn an mbeimis?</p>	<p>*Déan dhéanfainn dhéanfá dhéanfadh sé/sí dhéanfaimis dhéanfadh sibh dhéanfaidís</p> <p>dhéanfaí ní dhéanfainn an ndéanfá?</p>	<p>Nigh nífinn nífeá nífeadh sí/sí nífimis nífeadh sibh nífidís</p> <p>níff ní nífinn an nífeá?</p>	<p>Dóigh dhófainn dhófá dhófadh sé/sí dhófaimis dhófadh sibh dhófaidís</p> <p>dhófaí ní dhófainn an ndófadh sé?</p>	<p>Roghnaigh rognóinn rognófá rognódh sé/sí rognóimis rognódh sibh rognóidís</p> <p>rognófaí ní rognóinn an rognóimis?</p>

* Briathra neamhrialta

Dá rachainn	Dá n-íosfainn	Dá ndúnfainn	Dá bhfaighinn	Dá dtaispeánfainn
Dá n-ullmhóinn	Dá dtabharfainn	Dá dtiocfainn	Dá sábhálfainn	Dá n-ólfainn
Dá n-imeoinn	Dá nglanfainn	Dá ndéarfainn	Dá mbaileoinn	Dá gcloisfinn
Dá gcosnóinn	Dá bhfeicfinn	Dá bhfreastalóinn	Dá mbuailfinn	Dá dtógfainn
Dá mbeinn	Dá ndéanfainn	Dá nífinn	Dá ndófainn	Dá rognóinn

Rólimirt

- Míneigh don rang go mbeidh ar gach beirt anois bileog eolais ghramadaí a chruthú le chéile. Míneigh dóibh gurb é aidhm na gníomhaíochta seo ná gné amháin de ghramadach na Gaeilge a mhúineadh do bheirt eile.
- Scríobh liosta den ghramadach a clúdaíodh go dtí seo ar an chúrsa ar an chlár dubh, mar shampla: *an aimsir láithreach, an aidiacht shealbhach, inscne an fhocail srl*
- Caithfidh gach beirt gné amháin a roghnú ón liosta agus bileog a chruthú a chuideodh leo an ghné sin a mhúineadh do bheirt eile ar ball. Bí thusa thart le cuidiú leo le haon deacracht a bheadh acu.
- Nuair atá an bhileog eolais cruthaithe ag gach beirt cuir grúpaí de bheirt le chéile nach bhfuil an ghné ghramadaí chéanna acu. Ba cheart go mbeidh ceathrar i ngach grúpa anois mar sin – beirt ag múineadh gné amháin don bheirt eile agus ansin an bheirt eile ag múineadh gné amháin dóibh. Mar shampla:
Grúpa A: Chruthaigh siad bileog eolais faoi inscne an fhocail le rialacha agus cleachtaí uirthi. Rachaidh siad tríd na rialacha le grúpa B agus iarrfaidh siad ar ghrúpa B tabhairt faoi na cleachtaí a chruthaigh siad. Is rólghníomhaíocht é seo agus mar sin is múinteoirí iad an bheirt i ngrúpa A agus is foghlaimeoirí iad an bheirt i ngrúpa B.
- Nuair a bheas siad críochnaithe abair leo ról a mhalartú. Ba cheart go mbeadh teanga an ranga in úsáid acu le linn na gníomhaíochta, mar shampla:
 - Déanaigí an chéad gníomhaíocht ar an bhileog seo, le bhur dtoil.
 - Bain féin agus an duine in aice leat triail as an rólimirt seo.
 - Beidh sos againn anois ar feadh deich nóiméad.

Bileog 8.3

- Scaip **Bileog 8.3** ar an rang agus cuir gach beirt ag obair le chéile.
- *Ag foghlaim na Gaeilge – Plé:* Tabhair tamall dóibh na gnéithe gramadaí a chur in ord deacrachta agus a dtuairimí a phlé le chéile. Pléigh thusa na tuairimí a bhí ag gach duine sa rang le chéile.
- Iarr orthu na ceisteanna sa bhosca a phlé le chéile. Pléigh na ceisteanna leis an rang ar fad.
- *Ag foghlaim na Gaeilge – Comhairle:* Gach beirt ag obair le chéile anseo arís. Caithfidh siad ransú intinne a dhéanamh ar an chomhairle a thabharfaidís do dhuine atá ag tosú amach ag foghlaim na Gaeilge. Abair leo gan dearmad a dhéanamh an modh coinníollach a úsáid. Iarr orthu chomh maith ransú intinne a dhéanamh ar na háiseanna atá ar fáil, agus na boscaí a líonadh. Pléigh an chomhairle a bhí acu agus na háiseanna ar smaoinigh siad orthu leis an rang ar fad. Bíodh na háiseanna thíos ina measc.

Ríomhairí:www.teanglann.ie

Wingléacht

Gaelspell

www.ranganna.comwww.tearma.ie**Eagraíochtaí:**

Foras na Gaeilge

Conradh na Gaeilge

Gaelchultúr

Club Sult

Áiseanna eile:

Foclóir Uí Dhónaill

TG4

Raidió na Gaeltachta

Foclóir de Bhaldraithe

Leabhair ghramadaí

- *Ag foghlaim na Gaeilge – An rang foirfe:* Iarr ar gach beirt tréithe a bheadh sa rang foirfe Gaeilge a bhreacadh síos. Pléigh na pointí leis na rang ar fad, nuair atá an ghníomhaíocht críochnaithe acu.
- *An Ghaeltacht:* Bhí ar ghrúpaí éagsúla eolas a bhailiú faoin trí scoil sa Ghaeltacht – **Oideas Gael, Áras Mháirtín Uí Chadhain** agus **Oidhreacht Chorca Dhuibhne**. Dúradh leo sa rang deireanach go mbeadh orthu cur i láthair a dhéanamh ag deireadh an ranga seo.
- Iarr ar an chéad ghrúpa (**Oideas Gael**) an cur i láthair a dhéanamh. Abair le gach duine eile a bheith ag éisteacht go cruinn leo. Nuair atá an cur i láthair críochnaithe tabhair seans do gach duine eile ceisteanna a chur faoin scoil áirithe sin.
- Déanfaidh an dá ghrúpa eile (**Áras Mháirtín Uí Chadhain** agus **Oidhreacht Chorca Dhuibhne**) an rud céanna. Bíodh plé ginearálta ann ag deireadh ar fad faoi na scoileanna.